

Solvuntur objectiones.

Obj. 1º. Non repugnat Deum annihilare impios in vindictam delictorum : atqui hoc bonitati ejus multo conformius est : ergo facere debet.

R. 1º. Non tantum æternitas, sed ipsa poenarum futurum existentia repugnaret, si argumentum istud valearet. Ergo, etc.

R. 2º. Nego maj. Quod enim lœdit attributa divina repugnat : atqui hæc annihilation lœdit attributa divina. Etenim justitia et sapientia Dei requirunt ut omnia delicta poenarum distributione pro gravitate respectiva plectantur : atqui si Deus omnes peccatores æqualiter annihilaret, hæc poenarum distributio non existeret, et qui semel peccassent, in tērrima scelerum monstra impune se provolutarent. Ergo, etc.

Præterea repugnat id ad puniendo sclestissimos homines statuere quod vehementer exoptant : atqui sclesti homines vehementer exoptant annihilationem eamque invocant. Ergo illa pena sufficiens legis naturalis sanctio non esset.

Inst. 1º Supponi potest Deum non eodem instanti cunctos peccatores annihilare, sed post brevius vel longius temporis spatium, juxta numerum et qualitatem criminum : atqui tunc justitia et sapientia Dei non lœderentur. Ergo, etc.

R. 1º. Totum concedi potest hoc argumentum, et nihil adversus propositionem nostram sequeretur. Etiamsi enim admitteretur possibilem esse, post diversa temporis intervalla, talem impiorum annihilationem, numquid inde concludendum esset Deum eam elegisse et penas futuras aliter instituere non potuisse ? Certe nulla profertur ratio qua hæc assertio innititur : atqui tamen ratio hujusmodi preferenda esset. Ergo, etc.

R. 2º. Nego min. *1º* Homines enim cupiditatibus abrepti, metu poenarum æternarum, quas credunt et reformat, sæpe efficaciter non cohibentur; multo minus cohibe-

rentur, si constaret penas a peccantibus luendas aliquando cessaturas esse. Ergo, etc.

Inst. 2º. Deus utpote sapiens poenam inutilem decernere non potest : atqui æternitas poenarum foret inutilis. Ergo, etc.

R. Nego min. Illa enim pena dici non potest inutilis quæ humanas libidines multum coercet et ad colendam virtutem nos impellit : porro ita se habet poenarum æternitas. Ergo, etc.

Inst. 3º. Finis poenarum est emendatio reorum : atqui poenarum æternitas reos emendare non potest. Ergo, etc.

R. Dist. maj. Finis poenarum accidentalis est emendatio reorum, *conc.*, finis essentialis, *nego maj.* Ali quando enim pena infligitur, ut reus emendetur : sed finis essentialis poenarum est sanctio legis : porro sanctio legis obtinetur dum reus plectitur, sive emendetur, sive non ; alii namque homines metu hujusmodi poenarum continentur. Ergo, etc. Sic legislatores humani capite vel perpetuo exilio aut carcere plectunt reos, non in eorum emendationem, ut patet, sed ut alii perterriti ab iisdem criminibus abstineant.

Nota. Quod ratio sibi derelicta demonstrare non potest, scilicet poenarum æternitatem, revelatio docet : omnes igitur credere debent alteram vitam futuram esse æternam, tum quoad bonorum præmia, tum quoad malorum supplicia. Ostendimus enim in tractatu de Peccatis, de fide esse penas damnatorum futuras esse æternas.

SCHOLIUM.

Huc usque diximus de lege naturali, quam etiam ut fundatum infra dicendorum habebimus : absit autem ut illam spectemus tanquam unicum officiorum nostrorum fontem ; sunt enim aliæ leges positive tum divinæ, tum humanæ, quæ non minores pariunt obligationes. Rejicienda est igitur doctrina eorum qui, in morali sicut in ceteris, non nisi puræ rationis dictamen admittunt.

De legibus positivis fusius agitur in theologia.

CAPUT SECUNDUM.

DE BONARUM ET MALARUM ACTIONUM PRINCIPIIS.

Principia actionum moralium sunt velut fontes e quibus bonitas et malitia earumdem oriuntur : tria sunt hujusmodi principia, scilicet, intellectus, libertas et voluntas.

De intellectu et facultatibus ad eum pertinentibus tractavimus in Metaphysica. Libertatis humanæ existentiam ibidem astruximus.

Certum est 1º præviā requiri cognitionem intellectus ad bonitatem aut malitiam moralem actionum humanarum constituendam; ubi enim nulla est advertentia, nulla est actio humana, sed automatis operatio, ut patet.

Certum est 2º libertatem necessariam esse ut actiones hominis sint morales. Nulla enim actio moraliter bona vel mala esse potest ex parte hominis, nisi sit ipsius : atqui nulla actio proprie est hominis et ipsi imputabilis, nisi ex libertate procedat. Actio enim necessario peracta, non tribuenda est agenti, sed primariæ cause illum ad agendum determinanti. Ergo, etc.

Certum est 3º solam voluntatem esse causam et sedem peccati, quia sola voluntate homo legi Dei adversatur. Est pariter causa et sedes virtutis, cum homo propria voluntate ac sectandum bonum morale determinetur. Voluntas sic intellecta est libertas humana in exercitio.

Duplici modo *voluntas* considerari potest in actu, scilicet ut volens simpliciter, vel ut volens libere; ipsius operatio dicitur *voluntarium*, quod ideo duplex est : unum dicitur voluntarium simpliciter et alterum voluntarium liberum. *Voluntarium simpliciter* est illud quod fit cum advertentia intellectus et secundum voluntatis inclinationem; *voluntarium liberum* requirit insuper deliberationem. Hinc *omne liberum* est voluntarium, sed non vice versa : sic *felicitatem nostram* in genere voluntarie quærimus, non vero libere.

Cum autem ad merendum aut demerendum proprie dicta requiratur libertas, solum voluntarium liberum actionum humanarum est principium.

Dividitur adhuc 1º in directum et indirectum. Voluntarium est *directum*, quando aliquid in se et positive intenditur ab agente; v. g., si quis sciens et volens alterum occideret, illud vero dicitur voluntarium *indirectum* quod non fuit volitum in se, sed in causa cuius est effectus; v. g., aliquis catapultam versus urbem explodit, solam recreationem intendens, et hominem occidit : certe homicidium istud merito ei imputatur utactus; volitum enim fuit in causa. Non autem illi imputatur ut peccatum, nisi eventum previderit, aut si aliqua circumstantia prævidere debuerit.

Dividitur 2º in perfectum et imperfectum. *Perfectum* est quando nullam involvit aut supponit voluntatis repugnantiam ; contra vero est *imperfectum*, si cum aliqua voluntatis repugnantia sit conjunctum; v. g., quando mercator, timore naufragii pulsus, merces suas projicit in mare.

Itaque voluntarium liberum sœpe minui et aliquando omnino tolli potest : causæ autem quæ præcipue in illud influere queunt, sunt 1º coactio, 2º metus, 3º error et ignorantia, 4º passiones, de quibus aliiquid seorsim dicitur in tractatu de *Actibus humanis*.

CAPUT TERTIUM.

DE REGULIS QUIBUS ACTIONES BONÆ A MALIS SECERNI POSSUNT.

Constat, ex dictis, dari actiones bonas et alias malas, earumque discrimen in essentia rerum fundari. Certum est nos teneri cunctas actiones malas divitare, quia repugnat aliiquid essentialiter malum fieri licitum ; non vero omne bonum peragere, hoc enim impossibile est. Unde præceptum de vitando malo est negativum et universale, dum præceptum de faciendo bono est affirmativum et